

МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В ЄС

Наукові праці МАУП, 2013, вип. 1(36), с. 173–180

Глобальний попит на продукти харчування зростає набагато швидшими темпами ніж їх пропозиція. Хоча ще й досі існує можливість збільшення продуктивності на гектар аграрних земель та культивуації додаткових угідь без заподіяння значної шкоди довкіллю, проте він сильно нівелюється багатьма факторами. Важливо проаналізувати механізми та відповідні інструменти підтримки сільського господарства в ЄС у сучасних умовах господарювання.

Фінансування видатків на сільське господарство в ЄС здійснюється переважно наднаціональними установами, адже Спільна аграрна політика (САП) ЄС є наднаціональною політикою. Відтак, видатки на аграрний сектор провадяться як напряму через Європейський Фонд Гарантій сільському господарству та Європейський фонд сільського розвитку, так і побічно через структурні фонди угруповання. Слід зазначити, що Європейський фонд сільського розвитку доповнює національні, регіональні та місцеві заходи, які відповідають пріоритетам усього союзу, тому Комісія та країни-члени спільно управляють його витратами. Відповідно, кожна держава ЄС надає національний стратегічний план на 2007–2013 рр., що відповідає стратегічним цілям, затвердженим Співтовариством. Відтак, можна констатувати, що важливим принципом Європейського Союзу у сфері управління другим стовпом САП є принцип компліментарності, що полягає у співучасті наднаціональних та місцевих фондів у фінансуванні витрат на регулювання аграрного сектору економіки угруповання. Так, держави-члени можуть додатково направляти від 20-ти до 50 % коштів з національних бюджетів на професійне навчання для фермерів, модернізацію фермерських господарств, підвищення доданої вартості аграрних продуктів, агроекологічні платежі

та виплати на заліснення територій, розвиток мікропідприємств на селі, заохочення сільського туризму, стратегії локального розвитку тощо. Таким чином, це гарантує додаткове фінансування сільської місцевості у розмірі від 19,24 до 48,1 млрд євро. Більше того, непряма підтримка сільському господарству ЄС на умовах компліментарності (від 50-ти до 85 %) направляється і через структурні фонди угруповання — Європейський Фонд Регіонального Розвитку, Європейський Соціальний Фонд та Фонд Згуртування. Вплив таких дотацій на фермерів важко переоцінити, адже модернізація інфраструктури знижує витрати аграрних виробників і підвищує їх конкурентоспроможність.

Більше того, згідно з правилами, затвердженими у Постанові Комісії ЄС № 794/2004 від 21 квітня 2004 р. країнам дозволяється надавати підтримку аграрному сектору і з національних джерел, якщо вони не порушують засади конкурентної політики ЄС [3].

Очевидно, що рівень та джерела видатків на САП мають трансформуватися після прийняття нової фінансової перспективи у 2013 р., відповідно зміниться і рівень компліментарності. На нашу думку, на формування САП у майбутньому значно впливатимуть національні та європейські неурядові організації, які впродовж багатьох років активно критикували цю наднаціональну політику.

Слід зазначити, що їх погляди сильно відрізняються, що призводить до неможливості виробити чітку та сталу позицію щодо їх бачення САП після 2013 р. і, відповідно, лобіювати її в установах Європейського Союзу.

Неурядові екологічні організації критикують САП за її негативний вплив на довкілля. Вони невдоволені тим, що досі існують субсидії на вирощування енергетичних рослин, які негативно впливають на навколишнє середовище. Крім того, екологічні організації виступають проти проектів розвитку сільської місцевості, які змінюють ландшафти та знижують біорізноманіття. Основною метою екологічних організацій є впровадження ринку екологічних послуг, щоб фермери могли отримувати адекватну плату за суспільні блага, які вони створюють у результаті своєї діяльності.

Неурядові організації аграрних виробників не погоджуються з відміною традиційних інструментів САП щодо регулювання ринку на користь лібералізації, адже це загрожує значній кількості фермерів, які стають неконкурентоспроможними. Вони лобіюють збереження рівня видатків на САП та допомоги аграріям, але погоджуються прив'язувати її до суспільних благ, які виробляються фермерами. У збільшенні модуляції і, відповідно, бюджету сільського розвитку неурядові організації аграрних виробників вбачають лише посилення бюрократизації.

Організації захисту прав споживачів у цілому підтримують лібералізацію торгівлі аграрною продукцією, адже цей процес сприятиме зниженню цін для споживачів. Основним пріоритетом вони вважають повну прозорість процесу виробництва аграрної продукції (у тому числі походження та виробничі методи), що гарантуватиме високі стандарти якості та безпеки продукції харчування.

Неурядові організації захисту прав тварин відстоюють підвищення стандартів із утримання та добробуту тварин. Відповідно, на нашу думку, ідея щодо кваліфікованого доступу на ринок аграрної продукції ЄС буде активно ними підтримана. Деякі активісти цих організацій виступають за повне згортання тваринницького сектору в ЄС.

Неурядові організації, що переймаються проблемами розвитку відсталих країн, дуже критично ставляться до таких інструментів підтримки аграрного ринку в ЄС, як експортні субсидії. Демпінгування ЄС цін на світових аграрних ринках розглядається ними як загроза для розвитку фермерства в країнах, що розвиваються. Тим не менш, глобальна лібералізація сектору сільського господарства може мати й негативні наслідки для багатьох слабorozвинених країн, які є нетто-імпортерами продуктів харчування, адже відбудеться зростання світових цін на базові аграрні товари.

Мультинаціональні компанії у галузі виробництва продуктів харчування виступають за повну лібералізацію торгівлі аграрними товарами, адже усунення імпорتنних обмежень дасть їм можливість використовувати дешеву імпортовану сировину і таким чином знижувати собівартість продукції та нарощувати прибутки.

Європейська Комісія виступає за подальшу реформу Єдиного платежу на ферму, особливо в контексті бюджетних витрат, адже протягом переговорів щодо фінансової перспективи 2007–2013 рр. було досягнуто згоди щодо зменшення бюджетних витрат після 2013 р. Крім того, Комісія прагне до подальшої лібералізації ринкових інструментів, зокрема, вже скасовано програму виведення землі з обороту та планується відміна молочних квот у 2015 р. На нашу думку, відбувається поступовий відхід від підтримки доходів до підтримки розвитку сільської місцевості.

Зважаючи на те, що світ змінюється досить швидко, САП перебуває під постійним тиском нових факторів, які вимагають подальшого реформування аграрного сектору ЄС (табл. 1).

Глобальний попит на продукти харчування зростає набагато швидшими темпами ніж їх пропозиція. Хоча ще й досі існує можливість збільшення продуктивності на гектар аграрних земель та культивуванні додаткових угідь без заподіяння значної шкоди довкіллю, проте він сильно нівелюється такими факторами, як:

Рушійні чинники, що сприяють реформуванню САП на сучасному етапі

Чинник	Реакція ЄС
Зростання попиту на продукти харчування у світі	Прагнення забезпечити поставки продуктів харчування та гарантувати гідні доходи фермерам
Зростання тиску на природні ресурси та ландшафти	Посилення екологічної складової умов перехресної відповідності
Зростання потреби у біопаливі	Відміна програми виведення земель з обороту
Посилення лібералізації світової торгівлі аграрними продуктами	Відстоювання позиції щодо кваліфікованого доступу на ринок ЄС в рамках СОТ
Посилення впливу мультинаціональних компаній на харчову галузь	Посилення контролю за походженням продуктів харчування
Посилення проблеми ожиріння населення	Запровадження інформаційних програм щодо здорового харчування
Посилення екологічних загроз у зв'язку з глобальною зміною клімату	Збільшення фінансового стимулювання фермерів, що здійснюють екологічні заходи
Посилення громадської свідомості до добробуту тварин	Посилення складової утримання та добробуту тварин в умовах перехресної відповідності
Посилення проблем в управлінні САП	Подальше спрощення регулювання, передача деяких аспектів управління на місцевий рівень

Джерело: складено на основі [1, 3–6; 2; 6; 8; 9; 11]

- зростання населення у світі, за прогнозами демографів, до 2050 р. очікується його збільшення до 9,4 млрд осіб;
- зміною споживацьких потреб, які надають все більшу перевагу продуктам тваринництва, а не рослинництва;
- втратою фермерських земель через урбанізацію, що призводить до ерозії, засолення та запустіння земель.

Зважаючи на те, що за прогнозами глобальний попит у 2030 р. вимагатиме збільшення виробництва продуктів рослинництва на 50 %, та зростання виробництва продукції тваринництва на 85 %, це може призвести до значних негативних економічних, соціальних та екологічних наслідків. Так, ціни на продукти харчування зростуть та стануть більш нестабільними, що сприятиме збільшенню доходів фермерів, які займаються рослинництвом, проте це негативно відіб'ється на вартості кормів, що використовуються для сектору тваринництва, та кінцевих цінах для споживачів продуктів харчування. Це може спровокувати подальше загострення про-

блеми продуктової безпеки, адже наразі вже близько 800 млн осіб у світі щоденно стикаються з проблемою голоду і їхня кількість буде лише зростати. Відтак, можна очікувати від багатих країн-імпортерів продуктів харчування активних заходів щодо посилення своєї продуктової безпеки навіть шляхом підриву позицій слаборозвинених країн світу, що стане елементом новітньої геополітики. Наразі ЄС експортує аграрну продукцію за ринковими цінами, адже після довгих років перевиробництва, запаси можна розпродати за високими цінами. На нашу думку, рішення Ради ЄС скасувати програми виведення землі з обороту було продиктовано саме тим, що запаси зернових в інтервенційних резервах союзу досягли історичного мінімуму. Тим не менш, така ситуація може підірвати продуктову безпеку ЄС та вплинути на доходи фермерів, що є одними з основоположних принципів САП.

Зростання світових цін на аграрні продукти, їх значні коливання та більш сильна конкуренція через лібералізацію світових

ринків змусить європейських фермерів до інтенсифікації та раціоналізації виробництва аграрних товарів. Звісно, це негативно вплине на сільські ландшафти та вимагатиме до все більшого залучення земель до обробки. Інтенсифікація виробництва призведе до посилення негативного впливу на довкілля, наприклад, ерозії ґрунтів, надмірного використання водних ресурсів, збільшення викидів пестицидів та гербіцидів. Інтенсифікація у тваринницькій галузі призведе до збільшення викидів парникових газів (метану, окису азоту, двоокису вуглецю) через надмірне зростання поголів'я. Звісно, ці процеси призведуть до зменшення біорізноманіття та зміни природних ландшафтів.

Зростання потреби у біопаливі в ЄС з метою посилення енергетичної безпеки та зменшення залежності від видобувних енергетичних ресурсів призводить до того, що все більше земель залучаються до вирощування енергетичних рослин (солянику, рапсу тощо). Екологічні організації критикують рішення ЄС досягти частки використання біопалива в структурі енергетичних ресурсів у розмірі 5,75 % у 2010 р., адже це негативно впливає на стан довкілля, зменшує біорізноманіття та негативно впливає на природні ландшафти. Землі, виведені з обороту раніше, починають залучатися до обробки, але не для вирощування сільськогосподарських рослин для виробництва продуктів харчування, а саме для енергетичних рослин, що може підірвати продуктову безпеку союзу в майбутньому.

Посилення лібералізації світової торгівлі аграрними продуктами призведе до значної конкуренції з боку дешевих зарубіжних сільськогосподарських товарів для фермерів ЄС. Для того щоб не порушувати правила СОТ, союзу доведеться відмовитися від таких інструментів регулювання аграрного ринку, як експортні субсидії та високі імпорتنі тарифи. З іншого боку, вимоги до європейських фермерів (щодо підтримання ландшафтів, збереження біорізноманіття, забезпечення добробуту тварин) є значно вищими за ті, з якими стикаються іноземні виробники, що ставить їх у менш вигідне становище й, відповідно,

знижує їх конкурентоспроможність. Відтак, ЄС має відстоювати позицію щодо кваліфікованого доступу на внутрішній ринок, вимагаючи іноземних виробників слідувати таким стандартам та вимогам, яким мають відповідати європейські фермери.

Посилення впливу мультинаціональних компаній на харчову галузь, їх домінування на ринках і в продуктових мережах та глобалізація сектору виробництва кінцевої харчової продукції призводить до порушення конкурентних умов і знижує можливість САП впливати на всі стадії виробництва. Відповідно, підривається один з основних пріоритетів цієї політики — гарантування безпечних харчів для європейських споживачів. Щоб нівелювати такий негативний вплив, виникає необхідність посилити прозорість процесу виробництва продуктів харчування, з можливістю відстеження кожної його стадії, та надання повної інформації споживачам щодо походження складових кінцевого продукту через більш жорсткі вимоги до маркування.

Загострення проблеми надмірної ваги населення, що викликається споживанням нездорової їжі та недостатнім рівнем фізичної активності, є серйозною загрозою для здоров'я громадян ЄС. Відтак, уряди країн — членів ЄС та представники галузі виробництва продуктів харчування посилюють увагу щодо якості харчів. На нашу думку, оскільки ця проблема набула загальноєвропейського характеру, в рамках САП необхідно приділяти більше уваги пропаганді вживання здорової, екологічно чистої, достатньо поживної їжі, виробленої в ЄС. Зокрема, наразі в Сполученому Королівстві активно ведеться програма заохочення вживання саме місцевих продуктів відповідно до сезону, пропагується купівля корисних та якісних овочів та фруктів з місцевих ферм на ринках, а не дешевих імпорتنих у супермаркетах. Розширення цієї програми на союзному рівні значно посилює би конкурентні переваги європейських фермерів.

Посилення екологічних загроз у зв'язку з глобальною зміною клімату є також серйозним викликом для ЄС, адже порушення природних екосистем впливає і на агро- та

екосистеми. Так, останніми роками можна спостерігати збільшення кількості повеней у центральних та північних регіонах союзу, тоді як південні частини потерпають від посух та пожеж, що впливає на врожайність сільськогосподарських культур і завдає значних збитків фермерам. У деяких південних регіонах ЄС вже спостерігається нестача водних ресурсів, що знижує потенціал сільськогосподарства у цих місцевостях. Відтак, у рамках САП необхідно створити інструменти, які б могли достатньо фінансово стимулювати європейських фермерів виробляти суспільні блага.

Посилення громадської свідомості до добробуту тварин, особливо у північних країнах-членах, вимагає від ЄС рішучих заходів у сфері захисту прав тварин. Необхідним є знайти баланс між інтересами представників сфери тваринництва та вимогами прихильників етичного ставлення до худоби. Посилення вимог перехресної відповідності з відповідним фінансуванням та маркуванням і кваліфікований доступ на ринок ЄС можуть значно допомогти у розв'язанні цієї проблеми.

Посилення проблем в управлінні САП пов'язане з надмірною централізацією цієї політики. Незважаючи на те що субсидіарність є одним з основних принципів ЄС, майже всі постанови приймаються на наднаціональному рівні, а держави-члени мають забезпечити відповідність національних інструментів з постановами співтовариства щодо надання підтримки на місцевому рівні. Значна бюрократизація всіх процедур, пов'язаних з наданням підтримки, викликає невдоволення фермерів, а процес спрощення є досить повільним. Важливими є також постійні вимоги країн нетто-донорів щодо зменшення витрат на САП та спрямування їх на інші політики ЄС. Ключовою проблемою тут є той факт, що країни-ядра ЄС та нові країни-члени мають різні пріоритети щодо САП. Так, старі країни-члени пріоритетом вважають захист доквілля через інструменти САП, стале виробництво та добробут тварин, адже частка зайнятих у сільському господарстві цих держав є доволі низькою, більше того, жителі

сільської місцевості лише частину своїх доходів отримують від зайнятості в аграрному виробництві. Натомість, нові країни-члени більше зацікавлені у захисті сімейних ферм, розвитку сільської місцевості та стабільності ринкових цін на аграрну продукцію. Відтак, недостатня поінформованість громадськості про важливість усіх заходів цієї політики через їх складність, фокусування політики переважно на підтримці доходів фермерів навіть у період високих ринкових цін на аграрні товари, зниження частки зайнятих у сільському господарстві посилюють тиск на органи ЄС з метою подальшого спрощення та прозорості процедур політики та передання частини повноважень на місцевий рівень.

У свою чергу, експерти Центру сільського господарства та екології П. Терван, В. Верден, Г. Кунеман та Р. Шродер пропонують взагалі відмовитися від Спільної аграрної політики ЄС, натомість запровадити нову політику — Європейську політику продовольства та сільського довкілля (EFREP — European Food and Rural Environment Policy) [1, 7]. Хоча така позиція і не вбачається перспективною, тим не менш деякі аспекти EFREP можуть доповнити існуючі інструменти та принципи САП.

Очевидно, що цілі САП, які були закріплені більш ніж п'ятдесят років тому, мають бути доповнені та розширені особливо в контексті суспільних благ, які можуть вироблятися фермерами. Можна запропонувати частково трансформувати цілі САП ЄС після 2013 р. з метою адаптації механізму регулювання аграрного сектору ЄС до нових викликів та запитів європейських громадян (табл. 2)

Запропоновані цілі САП якомога повно враховують інтереси всіх зацікавлених сторін. Відтак, необхідно також доповнити механізм регулювання САП новими інструментами.

Забезпечення продуктової безпеки країн ЄС через підтримання стабільних цін у кризові періоди передбачає продовження використання механізму контролю за пропозицією, тим не менш він має здійснюватися на циклічній основі. Так, у кризові періоди, коли ціни на аграрні товари різко підвищуються,

Модифікація цілей САП

Сучасні цілі САП	Цілі САП після 2013 р.
Стабілізація ринків агропродовольчої продукції, захист виробників і споживачів від зовнішніх факторів. Забезпечення населення продовольчою продукцією за доступними цінами	Забезпечення продуктової безпеки країн ЄС через підтримання стабільних цін у кризові періоди Захист внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції з боку іноземних виробників
Забезпечення прийняттого рівня життя для зайнятих у сільському господарстві, зокрема, через збільшення їх доходів	Підтримка фермерів, які створюють суспільні блага внаслідок своєї виробничої та невиробничої діяльності, та захист довкілля від негативних результатів ведення сільського господарства
Гарантування забезпечення населення країн – членів Співтовариства якісним продовольством за рахунок власного виробництва сільськогосподарської продукції	Гарантування достовірної та повної інформації споживачам щодо якості, поживності та походження всіх складових продукції харчування
Відсутність подібної цілі	Забезпечення етичного ставлення до тварин на всіх стадіях виробництва продукції тваринництва
Підвищення продуктивності аграрного сектору шляхом сприяння технічному прогресу. Забезпечення раціонального розвитку сільськогосподарського виробництва та оптимального використання факторів виробництва	Збереження сільських ландшафтів та розвиток сільських територій

Джерело: складено на основі [4; 7; 10; 11]

ЄС може збувати запаси з продовольчих резервів на ринку для того, щоб знизити ціни, які штучно підіймаються спекулятивним шляхом. Більше того, утримання частини земель під пар дає змогу союзу використовувати їх у майбутньому для збільшення посівів. Основною відмінністю у такій системі від діючої наразі є те, що аграрну продукцію не потрібно закуповувати за високими цінами у резерви й таким чином надавати стимули фермерам інтенсифікувати своє виробництво. Натомість, резерви мають носити лише гарантійний характер.

Підтримка фермерів, що створюють суспільні блага внаслідок своєї виробничої та невиробничої діяльності, та захист довкілля від негативних результатів ведення сільського господарства має стати однією з основних інструментів допомоги аграрним виробникам. На думку дослідників інституту Європейської екологічної політики Т. Купера,

К. Харта та Д. Балдока [5, 1], саме аграрний сектор має значний потенціал щодо забезпечення ЄС суспільними благами, особливо в екологічному аспекті. Але тільки держава через свої механізми регулювання та стимулювання може заохочувати фермерів до надання суспільних благ, таких як збереження сільських ландшафтів та біорізноманіття на сільгоспугіддях, підтримання якості та доступності води та родючості ґрунтів, зниження викидів парникових газів та вуглецю для протидії кліматичним змінам, підтримання якості повітря та проведення протипаводкових та протипожежних заходів.

Гарантування достовірної та повної інформації споживачам щодо якості, поживності та походження всіх складових продукції харчування може бути здійснене шляхом подальшої уніфікації загальноєвропейських стандартів маркування. Основною проблемою наразі є той факт, що виробництво про-

дуктів харчування знаходиться переважно під олігополістичним впливом транснаціональних корпорацій, які з метою мінімізації витрат активно використовують низькоякісну імпортовану сировину, підриваючи позиції європейських фермерів. Відтак, прозорість інформації щодо всіх складових готового харчового продукту дасть можливість європейським споживачам орієнтуватися у купівлі товару не лише на ціну, а й на сталість виробничої діяльності компанії.

Забезпечення етичного ставлення до тварин на всіх стадіях виробництва продукції тваринництва є досить новою проблемою в ЄС. Здебільшого нею переймаються споживачі старих країн – членів союзу, які мають достатньо високі доходи, і, відповідно, витрачають незначну їх частку на продукти харчування. Зважаючи на те, що ці країни в основному є донорами бюджету ЄС, Європейська Комісія буде змушена дослухатися до їхньої думки.

Захист внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції з боку іноземних виробників має стати однією з основних цілей нової САП. Насамперед Європейська Комісія має чітко встановити умови, які перешкоджатимуть демпінгу з боку іноземних виробників у розрізі економічного, соціально-етичного та екологічного аспектів.

Збереження сільських ландшафтів та розвиток сільських територій має стати законодавчо закріпленою ціллю САП і тісно пов'язаною з політикою згуртування. Основні зусилля слід спрямувати на економічний та соціальний компонент, адже екологічний аспект має бути винесений окремою ціллю через підвищений інтерес до цієї проблеми з боку громадськості ЄС. Заходи підтримки співтовариства мають бути спрямовані як на зайнятих у сільському господарстві та лісництві, так і на жителів сільських місцевостей у цілому. Основними інструментами має стати підтримка пристосування зайнятих у сільському господарстві до ринкових змін та несприятливих природних умов. Таким чином, сучасний механізм підтримки розвитку сільської місцевості має бути продовжений і в новій фінансовій перспективі. Крім того,

необхідно збільшити модуляцію та виділяти більше коштів на дотації регіонам з природними несприятливими умовами, підтримку інвестицій у розвиток ферм, їх модернізацію та диверсифікацію. Також необхідно зосередити фінансування на розвитку ділової активності на селі в контексті заохочення зайнятості сільських жителів суміжно в галузях, що не пов'язані з веденням фермерської діяльності.

Зі зміною основних цілей САП, компліментарність у наданні фінансових коштів на дотації сільському господарству має посилитися. Це найбільшою мірою пов'язане з тим, що країни нетто-донори та інші зацікавлені сторони вважають доцільною фінансову солідарність лише у випадку надання фермерами суспільних благ загальноєвропейського значення.

Література

1. *After the Common Agricultural Policy: towards an EU policy for sustainable food and rural development* // [Electronic resource] / [Terwan P., Weijden W., Kuneman G., Schroder R.] / CLM Center for Agriculture and Environment // Discussion paper, 2008. – Mode of access: [http://www.landschapsmanifest.nl/data/documents/After%20the%20CAP%20\(2008\).pdf](http://www.landschapsmanifest.nl/data/documents/After%20the%20CAP%20(2008).pdf)
2. *Beyond the Immediate Horizon – A CAP Fit for 2020?* // [Electronic resource] / Institute for European Environmental Policy // Policy Briefing, 2009. – Mode of access: http://cap2020.ieep.eu/assets/2009/10/16/October_09_Policy_briefing.pdf
3. *Commission Regulation European Union № 794/2004 of 21 april 2004* // [Electronic resource] / Mode of access: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2004R0794:20070119:EN:PDFComprehensive environmental protection – The European model of agriculture> // [Electronic resource] / COPA-COGECA Secretariat: Brussels, 2008. – Mode of access: http://www.copa-cogeca.be/img/user/file/sem_mars_13_14/conclusions_e.pdf
5. *Cooper T. The Provision of public goods through Agriculture in the European Union* // [Electronic resource] / T. Cooper, K. Hart, D. Baldock D. / Institute for European Environmental Policy // Report for DG Agriculture and Rural Development. — London. — Mode of access: http://www.ieep.eu/assets/457/final_pg_report.pdf

6. Heyde M. The Impact of the Common Agricultural Policy on Food Prices / M. Heyde. — VDM Verlag, 2009. — 60 p.
7. Moschitz R. How to Finance the Common Agricultural Policy of the European Union? / R. Moschitz. — LAP Lambert Academic Publishing, 2010. — 108 p.
8. Piorr A. Rural Landscapes and Agricultural Policies in Europe / A. Piorr, K. Muller. — Springer, 2009. — 313 p.
9. Public Goods Emerging as a Central Rationale for Future CAP Support // [Electronic resource] / Institute for European Environmental Policy // Policy Briefing, 2010. — Mode of access: http://cap2020.ieep.eu/assets/2010/9/9/Public_Goods_Policy_Briefing.pdf
10. Senior Nello S. International Trade, Consumer Interests and Reform of the Common Agricultural Policy / S. Senior Nello, P. Pierani. — Routledge, 2010. — 179 p.
11. The Economic Downturn — The Challenge for Agriculture // [Electronic resource] / Institute for European Environmental Policy // Policy Briefing, 2009. — Mode of access: http://cap2020.ieep.eu/assets/2009/3/17/CAP2020_Policy_Briefing_March_2009_No_4_The_Economic_Downturn_-_The_Challenge_for_Agriculture_1.pdf

Досліджено механізми та інструменти підтримки сільського господарства в ЄС на сучасному етапі розвитку. Сучасний механізм підтримки розвитку сільської місцевості має бути продовжений і в новій фінансовій перспективі. Крім того, необхідно збільшити модуляцію та виділяти більше коштів на дотації регіонам з природними несприятливими умовами, підтримку інвестицій у розвиток ферм, їх модернізацію та диверсифікацію.

Исследованы механизмы и инструменты поддержки сельского хозяйства в ЕС на современном этапе развития. Современный механизм поддержки развития сельской местности должен быть продолжен и в новой финансовой перспективе. Кроме этого, необходимо увеличить модуляцию и выделять больше средств на дотации регионам с природными неблагоприятными условиями, поддержку инвестиций в развитие ферм, их модернизацию и диверсификацию.

The mechanisms and tools to support agriculture in Europe at the present stage of development. The current mechanism for supporting rural development should be continued and the new financial perspective, moreover necessary to increase modulation and allocate more funds for subsidies to regions with unfavorable natural conditions, supporting investments in farms, modernization and diversification.

Надійшла 21 листопада 2012 р.